

PRAWO CYWILNE

Zagadnienia wprowadzające

mgr Krzysztof Kubasik
Katedra Prawa Cywilnego i Handlowego
Wydział Prawa i Administracji US

Projekt "Akademia Młodego Prawnika" (POWR.03.01.00-00-T082/18-00) jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

System prawny

Gałęzie systemu prawnego (według kryterium metody regulacji):

Prawo cywilne

Prawo karne

Prawo administracyjne

Gałąź prawa cywilnego

Autonomia woli podmiotów prawa cywilnego
Równorzędność podmiotów prawa

Podstawa prawna

**Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r.
– Kodeks cywilny**

(dostęp: <http://isap.sejm.gov.pl/>)

Wiele innych aktów prawnych, jak w szczególności:

- Kodeks rodzinny i opiekuńczy
- Kodeks spółek handlowych
- Ustawa o księgach wieczystych i hipotece
- Ustawa o własności lokali

Podstawa prawna

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny

Kalus Stanisława:

„Należy tu zaznaczyć, że kodeks cywilny jest podstawowym aktem prawnym z zakresu prawa prywatnego, niebędącym jednak aktem hierarchicznie wyższym w stosunku do innych aktów normatywnych regulujących szczególne zagadnienia prawa prywatnego.”

tak w: Fras Mariusz (red.), Habdas Magdalena (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna (art. 1-125)

Kodeks cywilny

Zakres regulacji – podmiotowy i przedmiotowy

Art. 1

Kodeks niniejszy reguluje stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i osobami prawnymi.

Stosunek cywilnoprawny

„Należy się więc zgodzić z definicją A. Woltera, że stosunek cywilnoprawny jest stosunkiem wynikającym z dyspozycji norm prawa cywilnego. Jest to, jego zdaniem, ustanowiona przez przepisy prawa więź powinnościowa pomiędzy ludźmi lub utworzonymi przez nich organizacjami uznanymi przez normę prawną za podmioty prawa, polegająca na tym, że podmioty te mają w określonej sytuacji wobec siebie wynikające z dyspozycji normy prawnej uprawnienia i obowiązki, których realizacja jest zagwarantowana przez prawo.”

- Kalus Stanisława, tamże, z przywołaną tam literaturą.

Stosunek cywilnoprawny

Inaczej:

Jest to rodzaj stosunku prawnego, wyznaczony normami prawa cywilnego.

O istnieniu stosunku prawnego mówimy wtedy, gdy z uwagi na jakąś obowiązującą normę prawną, obowiązkiem jednego podmiotu jest określone zachowanie względem innego podmiotu.

Por. szerzej: B. Ziemianin, Z. Kuniewicz, Prawo cywilne. Część ogólna, Poznań 2007 r.

Stosunek cywilnoprawny

Prosty stosunek cywilnoprawny

- Jedna strona ma obowiązek, a druga odpowiadające mu uprawnienie.

Złożony stosunek cywilnoprawny

- Obie strony występują w podwójnej roli: uprawnionych i zobowiązanych

Por. szerzej: B. Ziemianin, Z. Kuniewicz, Prawo cywilne. Część ogólna, Poznań 2007 r.

Proszę wskazać przykłady stosunków cywilnoprawnych

A) Urodzenie dziecka

B) Spowodowanie wypadku komunikacyjnego, w którym ucierpiał człowiek

C) Zaręczyny

D) Zerwanie zaręczyn

E) Pożar wywołany uderzeniem pioruna

Elementy stosunku cywilnoprawnego

Podmioty

Przedmiot

Treść

Podmioty stosunków cywilnoprawnych

Osoby fizyczne

Osoby prawne

Jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną

Przedmiot stosunków cywilnoprawnych

Przedmiotem stosunków cywilnoprawnych jest zachowanie się stron tego stosunku, a gdy zachowanie to dotyczy określonego dobra (materialnego/niematerialnego), to za przedmiot stosunku uznajemy także to dobro.

Treść stosunku cywilnoprawnego

Treścią stosunku cywilnoprawnego są prawa i obowiązki stron

Podmioty prawa; zdolność prawna

Podstawowym atrybutem wszystkich podmiotów prawa cywilnego, decydującym o ich podmiotowości, jest zdolność prawna

- jest to cecha normatywna
- ustawa określa, komu przysługuje
- ustawa nie definiuje zdolności prawnej

Zdolność prawna

Możliwość bycia podmiotem praw i obowiązków w sferze prawa cywilnego

Możliwość bycia nosicielem praw i obowiązków cywilnoprawnych.

Zdolność prawna – osoby fizyczne

TYTUŁ II

Osoby

DZIAŁ I

Osoby fizyczne

Rozdział I

Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych

Zdolność prawna – osoby fizyczne

Art. 8.

§ 1. Każdy człowiek od chwili urodzenia ma zdolność prawną.

§ 2. (uchylony).

Art. 8 § 2 został dodany ustawą z 7.01.1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży i stanowił:

Zdolność prawną ma również dziecko poczęte; jednakże prawa i zobowiązania majątkowe uzyskuje ono pod warunkiem, że urodzi się żywe.

Uchylony został w 1996 r.

Zakres zdolności prawnej

Zasada: nieograniczony

Istnieją jednak okoliczności wpływające na ten zakres, określane jako „ograniczenia zdolności prawnej”

Zdolność prawna

Początek?

-dziecko poczęte, a jeszcze nienarodzone

Koniec?

-problematyka osób zaginionych

Zdolność do czynności prawnych

Czym jest czynność prawna?

„Powszechnie przyjmuje się, że czynności prawne należą do kategorii zdarzeń prawnych, a więc faktów (wydarzeń), z którymi normy obowiązującego prawa wiążą określone konsekwencje (skutki) prawne.”

- A. Janiak, w: A. Kidyba (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, wyd. II

Czynność prawna

Czynnością prawną jest stan faktyczny, którego koniecznym elementem jest co najmniej jedno oświadczenie woli podmiotu prawa cywilnego, wyrażające jego decyzję mającą na celu wywołanie skutków prawnych, polegających na powstaniu, zmianie albo ustaniu stosunku prawnego

B. Ziemianin, Z. Kuniewicz, Prawo cywilne. Część ogólna, Poznań 2007

Co to jest zdolność do czynności prawnych

„Zdolność do czynności prawnych to możliwość dokonywania własnym działaniem i we własnym imieniu czynności prawnych.”

- tak P. Księżak, Kodeks cywilny. Komentarz, red. K. Osajda, 2019

Zdolność do czynności prawnych to możliwość nabywania praw i zaciągania zobowiązań przez osobiste składanie oświadczeń woli.

- B. Ziemianin, Z. Kuniewicz, Prawo cywilne. Część ogólna, Poznań 2007

Stany zdolności do czynności prawnych

W przypadku osób fizycznych możemy wyróżnić:

- Brak zdolności do czynności prawnych
- Ograniczona zdolność do czynności prawnych
- Pełna zdolność do czynności prawnych

Stany zdolności do czynności prawnych

Brak zdolności do czynności prawnych

-Art. 12 Kc

Nie mają zdolności do czynności prawnych osoby, które nie ukończyły lat trzynastu, oraz osoby ubezwłasnowolnione całkowicie.

- Czy osoba taka może w jakikolwiek sposób uczestniczyć w obrocie cywilnoprawnym?

Stany zdolności do czynności prawnych

Brak zdolności do czynności prawnych

Art. 14 Kc

- § 1. Czynność prawna dokonana przez osobę, która nie ma zdolności do czynności prawnych, jest nieważna.
- § 2. Jednakże gdy osoba niezdolna do czynności prawnych zawarła umowę należącą do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego, umowa taka staje się ważna z chwilą jej wykonania, chyba że pociąga za sobą rażące pokrzywdzenie osoby niezdolnej do czynności prawnych.

Stany zdolności do czynności prawnych

Ograniczona zdolność do czynności prawnych

- przysługuje osobom małoletnim, które ukończyły lat 13, oraz osobom ubezwłasnowolnionym częściowo

Stany zdolności do czynności prawnych

Ograniczona zdolność do czynności prawnych

-Art. 17

Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, do ważności czynności prawnej, przez którą osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych zaciąga zobowiązanie lub rozporządza swoim prawem, potrzebna jest zgoda jej przedstawiciela ustawowego.

Zdolność do czynności prawnych

Pełna zdolność do czynności prawnych

- Art. 11.

Pełną zdolność do czynności prawnych nabywa się z chwilą uzyskania pełnoletności.

Zdolność do czynności prawnych

Jakie okoliczności mogą mieć wpływ na zakres zdolności do czynności prawnych?

Poza wiekiem

Zdolność do czynności prawnych

Na jej zakres może mieć wpływ także:

- Ubezważnowolnienie całkowite lub częściowe
- Ustanowienie doradcy tymczasowego

Ubezważnowolnienie

Art. 13 Kc – **ubezważnowolnienie całkowite**

§ 1. Osoba, która ukończyła lat trzynaście, może być ubezważnowolniona całkowicie, jeżeli wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem.

§ 2. Dla ubezważnowolnionego całkowicie ustanawia się opiekę, chyba że pozostaje on jeszcze pod władzą rodzicielską.

Ubezważnowolnienie

Art. 16 kc – **ubezważnowolnienie częściowe**

§ 1. Osoba pełnoletnia może być ubezważnowolniona częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezważnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw.

§ 2. Dla osoby ubezważnowolnionej częściowo ustanawia się kuratelę.

KAZUS

Weronika po pójściu do szkoły średniej zaczęła się dziwnie zachowywać. Jej rodzice – Marek i Ewa – przypuszczali, że wiąże się to z wiekiem dorastania, jednak stan ten nie zmienił się także przez kolejnych kilka lat. Kiedy Weronika ukończyła 18 lat, rzuciła liceum, wyprowadziła się z domu i zerwała kontakty z rodzicami. Zrozpaczeni Marek i Ewa nie potrafili nawiązać z nią kontaktu. Od jej dawnej przyjaciółki – Magdy – dowiedzieli się, że Weronikę uczęszcza w tygodniu na spotkania grupy młodzieży. Kiedy rodzice dziewczyny udali się na miejsce okazało się, że spotkania te mają charakter wyznaniowy, a od jednego z uczestników dowiedzieli się, że organizacja ma charakter sekty.

Czy rodzicom Weroniki przysługują jakieś środki prawne?

Kazus

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 20 września 1994 r., I ACr 143/94

Formy zachowań nie odpowiadające przyjętym w społeczeństwie kanonom obyczajowym i moralnym (wstąpienie do sekty religijnej, zmiana światopoglądu i dotychczasowego trybu życia), jeśli nie wiążą się z przyczyną w postaci niedorozwoju umysłowego, choroby psychicznej bądź zaburzeń psychicznych, nie uzasadniają ubezwłasnowolnienia osoby, która takie zachowanie prezentuje.

Kazus

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 grudnia 1983 r., I CR 377/83:

Ubezważnowolnienie jest instytucją powołaną w wyłącznym interesie osoby chorej, która z przyczyn określonych w art. 13 § 1 k.c. nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem albo z przyczyn określonych w art. 16 § 1 k.c. potrzebuje pomocy do prowadzenia spraw życia codziennego. Instytucja ubezważnowolnienia nie służy dobru wnoszącego o ubezważnowolnienie i rodziny tegoż wnoszącego.

PRAWO CYWILNE

Zagadnienia wprowadzające

Cz. II

mgr Krzysztof Kubasik
Katedra Prawa Cywilnego i Handlowego
Wydział Prawa i Administracji US

PODMIOTY PRAWA CYWILNEGO

Art. 1 KC

Kodeks niniejszy reguluje stosunki cywilnoprawne między **osobami fizycznymi i osobami prawnymi**.

PODMIOTY PRAWA CYWILNEGO

DZIAŁ II

Osoby prawne

Art. 33 KC

Osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną.

OSOBY PRAWNE

Osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną.

osobowość prawna jest **cechą normatywną**.

OSOBY PRAWNE

Art. 35 KC

Powstanie, ustrój i ustanie osób prawnych określają właściwe przepisy; w wypadkach i w zakresie w przepisach tych przewidzianych organizację i sposób działania osoby prawnej reguluje także jej statut.

Art. 37 KC

§ 1. Jednostka organizacyjna uzyskuje osobowość prawną z chwilą jej wpisu do właściwego rejestru, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej.

§ 2. Rodzaje rejestrów oraz ich organizację i sposób prowadzenia regulują odrębne przepisy..

UŁOMNE OSOBY PRAWNE

Jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną

Art. 33[1].

§ 1. Do jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, stosuje się odpowiednio przepisy o osobach prawnych.

§ 2. Jeżeli przepis odrębny nie stanowi inaczej, za zobowiązania jednostki, o której mowa w § 1, odpowiedzialność **subsydiarną** ponoszą jej członkowie; odpowiedzialność ta powstaje z chwilą, gdy jednostka organizacyjna stała się **niewypłacalna**.

UŁOMNE OSOBY PRAWNE

Jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną

Art. 33[1].

§ 1. Do jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, stosuje się odpowiednio przepisy o osobach prawnych.

zdolność prawna jest cechą normatywną

UŁOMNE OSOBY PRAWNE

zdolność prawna jest cechą normatywną

art. 6 ustawy o własności lokali

Ogół właścicieli, których lokale wchodzi w skład określonej nieruchomości, tworzy wspólnotę mieszkaniową. Wspólnota mieszkaniowa może nabywać prawa i zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozwana.

UŁOMNE OSOBY PRAWNE

zdolność prawna jest cechą normatywną

art. 8 KSH

§ 1. Spółka osobowa może we własnym imieniu nabywać prawa, w tym własność nieruchomości i inne prawa rzeczowe, zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywana.

KWALIFIKACJA JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH

spółka cywilna

fundacja

wspólnota mieszkaniowa

spółka z ograniczoną odpowiedzialnością

Zakład Ubezpieczeń Społecznych

ATRYBUTY OSÓB PRAWNYCH

Zdolność prawna

Zdolność do czynności prawnych

Firma

Siedziba

Przedmiot działalności

Dobra osobiste

- stosowane odpowiednio do jednostek organizacyjnych z art. 33[1] KC

ZDOLNOŚĆ DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH OSÓB PRAWNYCH

TEORIA ORGANÓW

-warunki zakwalifikowania działania osób fizycznych jako działania osoby prawnej

-Art. 38 KC

Osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na niej statucie.

Czynności prawne

Art. 56 KC

Czynność prawna wywołuje nie tylko skutki w niej wyrażone, lecz również te, które wynikają z ustawy, z zasad współżycia społecznego i z ustalonych zwyczajów.

Czynności prawne - definicja

A. Wolter:

„stan faktyczny, w skład którego wchodzi co najmniej **jedno oświadczenie woli**, zmierzające do ustanowienia, zmiany lub zniesienia stosunku cywilnoprawnego, z którym to stanem faktycznym ustawa wiąże skutki prawne nie tylko wyrażone w oświadczeniu woli, lecz także oświadczeniem tym nieobjęte, a wynikające z ustawy, zasad współżycia społecznego lub ustalonych zwyczajów”

(A. Wolter, Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1972, s. 230)

Czynności prawne – definicja

A. Wolter:

„stan faktyczny, w skład którego wchodzi co najmniej **jedno oświadczenie woli**, zmierzające do ustanowienia, zmiany lub zniesienia stosunku cywilnoprawnego, z którym to stanem faktycznym ustawa wiąże skutki prawne nie tylko wyrażone w oświadczeniu woli, lecz także oświadczeniem tym nieobjęte, a wynikające z ustawy, zasad współżycia społecznego lub ustalonych zwyczajów”

(A. Wolter, Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1972, s. 230)

Oświadczenie woli – definicja

Art. 60 KC

Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, **wola** osoby dokonującej czynności prawnej może być wyrażona przez każde zachowanie się tej osoby, które ujawnia jej wolę w sposób dostateczny, w tym również przez ujawnienie tej woli w postaci elektronicznej (oświadczenie woli).

Oświadczenie woli – definicja

Art. 65 KC

- § 1. Oświadczenie woli należy tak **tłumaczyć**, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których złożone zostało, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje.
- § 2. W **umowach** należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu.

Wady oświadczeń woli

Art. 65 KC

- § 1. Oświadczenie woli należy tak **tłumaczyć**, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których złożone zostało, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje.
- § 2. W **umowach** należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu.

Wady oświadczeń woli

Art. 82 KC

Nieważne jest oświadczenie woli złożone przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Dotyczy to w szczególności choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego, chociażby nawet przemijającego, zaburzenia czynności psychicznych.

Wady oświadczeń woli

Art. 83 KC

§ 1. Nieważne jest oświadczenie woli złożone drugiej stronie za jej zgodą dla pozorów. Jeżeli oświadczenie takie zostało złożone dla ukrycia innej czynności prawnej, ważność oświadczenia ocenia się według właściwości tej czynności.

§ 2. Pozorność oświadczenia woli nie ma wpływu na skuteczność odpłatnej czynności prawnej, dokonanej na podstawie pozornego oświadczenia, jeżeli wskutek tej czynności osoba trzecia nabywa prawo lub zostaje zwolniona od obowiązku, chyba że działała w złej wierze.

Wady oświadczeń woli

Art. 84 KC

§ 1. W razie błędu co do treści czynności prawnej można uchylić się od skutków prawnych swego oświadczenia woli. Jeżeli jednak oświadczenie woli było złożone innej osobie, uchylenie się od jego skutków prawnych dopuszczalne jest tylko wtedy, gdy błąd został wywołany przez tę osobę, chociażby bez jej winy, albo gdy wiedziała ona o błędzie lub mogła z łatwością błąd zauważyć; ograniczenie to nie dotyczy czynności prawnej nieodpłatnej.

§ 2. Można powoływać się tylko na błąd uzasadniający przypuszczenie, że gdyby składający oświadczenie woli nie działał pod wpływem błędu i oceniał sprawę rozsądnie, nie złożyłby oświadczenia tej treści (błąd istotny).

Wady oświadczeń woli

Art. 86 KC

- § 1. Jeżeli błąd wywołała druga strona podstępnie, uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu może nastąpić także wtedy, gdy błąd nie był istotny, jak również wtedy, gdy nie dotyczył treści czynności prawnej.
- § 2. Podstęp osoby trzeciej jest jednoznaczny z podstępem strony, jeżeli ta o podstępie wiedziała i nie zawiadomiła o nim drugiej strony albo jeżeli czynność prawna była nieodpłatna.

Wady oświadczeń woli

Art. 87 KC

Kto złożył oświadczenie woli pod wpływem bezprawnej groźby drugiej strony lub osoby trzeciej, ten może uchylić się od skutków prawnych swego oświadczenia, jeżeli z okoliczności wynika, że mógł się obawiać, iż jemu samemu lub innej osobie grozi poważne niebezpieczeństwo osobiste lub majątkowe.

Wady oświadczeń woli

Art. 88 KC

- § 1. Uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli, które zostało złożone innej osobie pod wpływem błędu lub groźby, następuje przez oświadczenie złożone tej osobie na piśmie.
- § 2. Uprawnienie do uchylenia się wygasa: w razie błędu - z upływem roku od jego wykrycia, a w razie groźby - z upływem roku od chwili, kiedy stan obawy ustał.

Wady oświadczeń woli

Art. 388 KC

§ 1. Jeżeli jedna ze stron, wyzyskując przymusowe położenie, niedołęstwo lub niedoświadczanie drugiej strony, w zamian za swoje świadczenie przyjmuje albo zastrzega dla siebie lub dla osoby trzeciej świadczenie, którego wartość w chwili zawarcia umowy przewyższa w rażącem stopniu wartość jej własnego świadczenia, druga strona może żądać zmniejszenia swego świadczenia lub zwiększenia należnego jej świadczenia, a w wypadku gdy jedno i drugie byłoby nadmiernie utrudnione, może ona żądać unieważnienia umowy.

§ 2. Uprawnienia powyższe wygasają z upływem lat dwóch od dnia zawarcia umowy.